

NOZIEDZĪGI IEGŪTU LĪDZEKĻU LEGALIZĀCIJAS JĒDZIENS UN SASTĀVA PAZĪMES *THE CONCEPT OF MONEY LAUNDERING AND CONSTITUENT ELEMENTS THEREOF*

Ina Strelča

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, ina2006@inbox.lv, Rēzekne, Latvija
Zinātniskā vadītāja: *Aija Jermacāne, Mg.iur., docente*

Abstract. *The number of offences related to money laundering continues to grow recently. In Latvia, the prevention of money laundering is relatively new in terms of laws and legal practices. This work is based on a study of the composition of a criminal offence committed in the legalization of proceeds, an analysis of the objective and subjective features of Article 195 of the Criminal Law, as well as an examination of the concept of money laundering. The work also explores the essential preconditions for the prevention and combating of money laundering of documents issued by international organizations, as well as the conformity of the Latvian legal base with the requirements of international organizations in this regard.*

Keywords: *legalization, money laundering, proceeds of crime*

Ievads

Atšķirībā no pasaules pieredzes, Latvijā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršana ir samērā jauns virziens gan normatīvo aktu ieviešanā, gan tiesu praksē. Nacionālie normatīvie akti šajā jomā kopš 1998.gada ir attīstījušies un pilnveidojušies atbilstoši starptautiskajām prasībām. 1998.gada 1.jūnijā stājās spēkā likums “Par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu”, un darbu uzsāka Latvijas Finanšu izlūkošanas vienība – Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienests. Šis temats vēl joprojām ir aktuāls šauram speciālistu lokam, kuri praktiski ir saistīti ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanas risināšanas jautājumiem, piemēram, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas darbiniekiem, procesa virzītājiem, prokuroriem, tiesnešiem, kā arī kredītiestāžu darbiniekiem u.c. Temata aktualitāti apstiprina arī apstākļi, ka noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas likumdošanas aspekts nav pilnībā noregulēts, piemēram, ir saskatāma juridiska sadursme starp noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošanas nosacījumiem un konstitūciju.

Pētījuma mērķis ir izanalizēt dažādu autoru pētījumus par noziedzīgi iegūti līdzekļu legalizācijas jēdzienu un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas noziedzīgā nodarījuma pamatsastāva pazīmēm.

Galvenie uzdevumi, kas tika izvirzīti mērķa sasniegšanai:

- 1) noskaidrot jēdzienus - noziedzīgi iegūti līdzekļi, to legalizācija;
- 2) veikt noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas kvalificējošo pazīmju analīzi;
- 3) izpētīt autoru atšķirīgus viedokļus un uzskatus par noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizāciju.

Pētījuma objekts – noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas jēdziens un sastāva pazīmes, priekšmets – noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija.

Pētījumā izmantotās metodes: semantiskā metode; salīdzinošā metode; juridiskās analīzes metode.

1. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas jēdziens

Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas jautājumos nav vienveidīguma un konkrētības, par ko liecina biežā normatīvo aktu grozīšana un dažādā tiesu prakse. Lai noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošanas mehānisms varētu pilnvērtīgi darboties un tiktu objektīvi izvērtēti

legalizācijas jautājumi tiesību aizsardzības iestādēs ir svarīgi izprast noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas jēdziena nozīmi.

Definīcijas nozīmes noskaidrošana jāsāk ar pamatjēdziena – *līdzekļi* - izpratni. Tie ir finanšu līdzekļi vai cita ķermeniska vai bezķermeniska, kustama vai nekustama manta, savukārt finanšu līdzekļi ir personas turējumā esoši finanšu instrumenti vai maksāšanas līdzekļi (skaidras vai bezskaidras naudas veidā), dokumenti (papīra vai elektroniskā veidā), kas ir personas īpašumā vai valdījumā un kas rada tiesības gūt labumu no tiem, kā arī īpašumā vai valdījumā esoši dārgmetāli (*Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likums, 2008*). Tas ir mantu vai kapitāla kopums, ar ko persona pati gūst sev labumu patērējot tos vai nododot patērēšanai citai personai.

Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) 2000.gada „Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību” 2.pants nosaka, ka „noziedzīgi iegūti līdzekļi” nozīmē jebkuru īpašumu, kas tieši vai netieši iegūts, izdarot kādu noziedzīgu nodarījumu (*Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību, 2001*).

ANO 1999.gada Starptautiskā konvencija par terorisma novēršanu nosaka, ka ar noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem saprot līdzekļus (kapitālu), kas tieši vai netieši izcēlies no noziedzīga nodarījuma vai iegūts tā izdarīšanas rezultātā. Ar līdzekļiem jeb kapitālu saprot īpašumu, kas ietver arī banku kredītus, ceļojuma čekus, bankas čekus, dažādus maksājumu uzdevumus, kapitāla daļas, vērtspapīrus, obligācijas un vekselus (*Starptautiskā konvencija par cīņu pret terorisma finansēšanu, 2002*). Līdzekļi nav tikai taustāmas lietas. Attīstoties tehnoloģiju laikmetam, aizvien biežāk noziedzīgi iegūti līdzekļi ir virtuālā nauda, norēķini ar to notiek pārskaitījumu veidā. Šī līdzekļu veida priekšrocības ir līdzekļu pārvešanas ātrums un to neietekmē teritoriālās robežas.

Arī praksē, izskatot krimināllietas pēc Krimināllikuma 195.panta, ar noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem saprot jebkuru ekonomisku ieguvumu, kas tieši vai netieši rodas vai ir iegūts, izdarot noziedzīgu nodarījumu. Turklāt noziedzīgi iegūti līdzekļi var būt jebkāda veida īpašums (*Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta lēmums, 2020., lieta Nr. 15830008614*). Līdzīgs jēdziena skaidrojums tiek sniegts arī starptautiska mērogā, Eiropas Savienības tiesa noziedzīgi iegūtus līdzekļus skaidro kā jebkuru ekonomisku izdevīgumu, ko dod noziedzīgie nodarījumi. Tie var sastāvēt no jebkura īpašuma veida (*Eiropas Savienības tiesas spriedums, 2020., Nr. C-234/18*).

Šauri definējot, ar noziedzīgiem līdzekļiem tiek saprasti līdzekļi, kuri ir iegūti noziedzīga nodarījuma rezultātā. Definējot plašāk, ar tiem saprot labuma gūšanu, kas izpaužas ķermeniskā vai bezķermeniskā veidā, ko persona iegūst, tieši vai netieši izdarot noziedzīgas darbības, par kurām tiek paredzēta kriminālatbildība.

Lai mehānisms tiktu pabeigts un noslēptas noziedzīgās darbības ir jāizpilda noslēguma posms – legalizācija. „Naudas līdzekļu un cita īpašuma legalizācija” ir process, kura gaitā līdzekļi, kas ir iegūti noziedzīgas darbības rezultātā, tiek ievietoti, pārskaitīti, vai ar citu metožu palīdzību iziet cauri finanšu kredītu sistēmai (bankas, citas finanšu institūcijas), vai par šiem līdzekļiem tiek iegādāts citāds īpašums, vai tie citādi tiek izmantoti ekonomiskajā darbībā un rezultātā atgriežas pie īpašnieka tādā veidā, kas rada iespaidu par to legālu izcelsmi, kā arī noslēpj personu, kas ir veicinājusi šīs darbības un ieguvusi noziedzīgus ienākumus (*FATF Standarts, 2003*). Ar legalizāciju saprot atzīšanu par likumīgu, juridiski pilntiesīgu, kas atbilst tiesību aktiem.

Visbeidzot, lai izprastu nozieguma būtību, noziedzīgi iegūtie līdzekļi ir jāskata kopsakarā ar legalizāciju. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija ir darbības, kas izdarītas nolūkā slēpt vai maskēt līdzekļu noziedzīgo izcelsmi vai palīdzēt personai, kura iesaistīta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, izvairīties no atbildības, tai skaitā, noziedzīgi iegūtu līdzekļu pārvēršana citās vērtībās, to atrašanās vietas vai piederības mainīšana; noziedzīgi iegūtu līdzekļu patiesā rakstura, izcelsmes, atrašanās vietas, izvietojuma, kustības, piederības slēpšana vai maskēšana; noziedzīgi iegūtu līdzekļu iegūšana īpašumā, valdījumā vai lietojumā, ja šo tiesību rašanās brīdī ir zināms, ka šie

līdzekļi ir noziedzīgi iegūti; kā arī līdzdalība kādā no iepriekš minētām darbībām (*Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likums, 2008*).

Par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas analogu var uzskatīt „*naudas atmazgāšanu*”. Pirmo reizi izteiciens „*naudas atmazgāšana*” parādījās avīzēs sakarā ar ASV Votergeitas skandālu 1973. gadā. Laikrakstā „*Britain's Guardian*” tika atmaskota nelegāla līdzekļu piesaistīšana ASV Prezidenta Ričarda Niksona dibinātajai komitejai „Pārvēlēt Prezidentu”. Nelegālie komitejas līdzekļi tika pārvietoti uz Meksiku un vēlāk atgriezti atpakaļ, izmantojot kādu uzņēmumu Maiami štatā. Juridiskajā un tiesību aktu jaunrades kontekstā ASV šo izteicienu sāka lietot 1982. gadā. Kopš tā laika to lieto visā pasaulē. Naudas “atmazgāšana” - būtībā ir nevainīgas naudas sajaukšana ar vainīgu naudu, lai noslēptu šo pēdējo (*Juriss, 2012*).

Vācijas doktrīnā ir izstrādāts šāds naudas “atmazgāšanas” skaidrojums: tā ir nobeiguma stadija, kurā noziedzīgas darbības tiek pārvērstas ienesīgā un efektīvā ražotnē, kuras gaitā notiek sabiedrībai kaitīga un nelikumīga ekonomiskās un politiskās varas koncentrācija nekontrolējamu personu rokās (*Кернер, Дах, 1996*). “Naudas atmazgāšana” notiek, izmantojot legālus ienākumu avotus, tajos iesaistot nelegāli iegūtus līdzekļus. Pēc autores domām, tas ir daudzposmains un sarežģīts process, kurš noslēpj noziedzīgas darbības.

Nacionālā līmenī likumdošanas sistēmu dažādības, kā arī atšķirīgās valstu pieejas starptautisko normatīvo aktu prasību iekļaušanas nacionālajos likumos dēļ, izveidojusies noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas definējuma dažādība. Vienas valstis starptautisko tiesību aktos norādītās darbības noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijā uzskata par iespējamo paraugu, citas tieši iekļāvušas tās nacionālajos likumdošanas aktos (*Lieljuksis, 2007*).

Arī Eiropā tiesnešiem nav vienotas izpratnes par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas pazīmēm. Atšķirīgs ir viedoklis par noziedzīgā nodarījuma jēdzienu un dažāds definējums likuma normai, kas paredz atbildību par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu (*Zvejniece, 2008*). Līdz ar to rodas problēmas, ka tiesu prakse un tiesvedības rezultāts analogās lietās nav konsekventi. Definīcijas būtība tiek izprasta dažādi, jo tās skaidrojums ir izklāstīts vairākos normatīvajos aktos, kas pieļauj iespēju to interpretēt dažādi atkarībā no tā, cik precīzi ir atrunātas skaidrojuma nianšes.

Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana nerod vienveidīgu šā nodarījuma jēdziena izpratni, jo šis jēdziens ir salīdzinoši jauns, neskatoties uz to, ka doktrīnā nepastāv šaubu par šā noziedzīgā nodarījuma starptautisko raksturu un tā kvalificēšanu pie tautsaimnieciskiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Šā jēdziena izpratnes pieejas ir konstatējamās valstu nacionālajos likumos, kaut gan, resumējot dažādu valstu doktrīnā pastāvošo pieeju šā jēdziena noteikšanai, jāsecina, ka noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu var raksturot kā - jebkuru darbību vai mēģinājumu noslēpt vai izmainīt noziedzīgi iegūtas mantas raksturu, lai piešķirtu tai legālu ieguves avotu statusu.

2. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas sastāva pazīmes

Noziedzīgā nodarījuma sastāva analīze ir svarīga tajā apstākļi, ka personu var saukt pie kriminālatbildības tikai tad, ja personas darbība vai bezdarbība ir paredzēta Krimināllikumā (*Krimināllikums, 1998*) pretējā gadījumā nav tiesiska pamata sodīt par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.

Lai noziedzīga nodarījuma sastāva jēdziens dotu pietiekamu norādi uz nodarījuma prettiesiskumu un kaitējuma smaguma pakāpi, tajā jāietver pazīmju kopums, kas gan ir kopīgs visiem noziedzīgo nodarījumu sastāviem, gan vienlaikus dod arī iespēju to izmantot katra konkrēta noziedzīga nodarījuma sastāva konstatēšanā vainīgās personas darbībā vai bezdarbībā (*Krastiņš, 2000*). Ņemot vērā noziedzīgā nodarījuma apstākļus, īpašības, priekšmetus un motīvus, noziedzīgā nodarījuma pazīmju kopumu var sadalīt divās grupās – objektīvajās pazīmēs, kurās ietilpst objekts un objektīvā puse, un subjektīvajās pazīmēs, kur ietilpst subjekts un subjektīvā puse.

Noziedzīgā nodarījuma objekta jēdziens kriminālajā likumdošanā netiek dots, tas ir izstrādāts krimināltiesību teorijā (*Krastiņš, 2000*). Tātad noziedzīga nodarījuma objekta jēdziens ir definēts krimināltiesību teorijā, taču krimināltiesību teorētiķiem vienota viedokļa šajā jautājumā nav. Uzskatu atšķirība izpaužas gan jautājumā par nodarījuma objektu veidiem, gan par tajos ietveramo saturu (*Krastiņš, Liholaja, Niedre, 2003*).

Par noziedzīgā nodarījuma objektu jāatzīst valsts, sabiedrības, atsevišķu cilvēku grupu un indivīdu noteiktas ar Krimināllikumu aizsargātās intereses, ko apdraud noziedzīgs nodarījums (*Krastiņš, 2000*). Ar noziedzīgu nodarījumu apdraudētais objekts lielā mērā var palīdzēt izdarīt nodarījuma sabiedriski politisku novērtējumu, un, līdz ar to noteikt nodarījuma kaitīguma smagumu (*Krastiņš, Liholaja, Niedre, 2008*). Ir secināms, ka objekts ir saistīts ar nozieguma kaitīgumu, svarīgākam objektam būs lielāks kaitējums. No noziedzīgā nodarījuma kaitīguma ir atkarīgs sastāva apjoms un sankcijas bargums.

Analizējamā norma par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju atrodama Krimināllikuma XIX nodaļā, kurā ietverti noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā. Tātad par noziedzīgā nodarījuma apdraudējuma grupas objektu uzskatāmas tautsaimniecības intereses (materiālo vērtību ražošana, sadale, maiņa, patēriņa un citās ar ekonomisko darbību saistītās sfērās). Nozieguma priekšmets – noziedzīgi iegūti finanšu līdzekļi vai cita manta. Noziedzīga nodarījuma objektam ir būtiska nozīme, lai varētu izprast apdraudējumu, izejot no tā, kvalificēt vainīgās personas pazīmes un piemērot atbilstošu sodu.

Kaut gan atbildība par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu ir paredzēta Krimināllikuma XIX nodaļā (Noziedzīgi nodarījumu tautsaimniecībā), nebūtu pareizi uzskatīt, ka šis nodarījums apdraud vien ekonomiskās intereses. Tautsaimniecības intereses finanšu kredīta jomā, normatīvajos aktos noteiktā finanšu līdzekļu un citas mantas aprites kārtība ir šā nozieguma galvenais tiešais objekts. Vienlaikus jāņem vērā, ka ar šo noziedzīgo nodarījumu ir ne tikai legalizēts kriminālās ceļā iegūtais kapitāls, bet arī radīti šķēršļi to noziegumu atklāšanai, kuru ietvaros legalizējamie līdzekļi iegūti. Tāpēc par analizējamā nozieguma tiešu objektu papildus jāatzīst arī juridiskās intereses, proti, noziedzīgu nodarījumu atklāšanas un sodīšanas intereses (*Judins, 2008*).

Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas objekts nav viens tiešais objekts, ir arī papildus objekti. Tiešais objekts ir tautsaimniecības intereses ar ko jāsaprot gan starptautiskās, gan arī Latvijas intereses finanšu kredīta jomā. Tāpat jāsaprot, ka šīs intereses vērstas uz finanšu sistēmas stabilitātes un uzticamības aizsardzību. Savukārt noziedzīgā nodarījuma papildu tiešais objekts būs juridiskās intereses. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas priekšmets, ir ierobežots ar tā izcelsmes avotu no konkrēta predikatīvā nozieguma. Citu ierobežojumu legalizācijas priekšmetam nav un tādējādi tā var būt jebkura manta, tai skaitā arī bezķermeniska, jo arī to iespējams iegūt dažādu predikatīvo noziegumu rezultātā.

Latvijas tiesību doktrīnā ar noziedzīgā nodarījuma objektīvo pusi, kā norāda U.Krastiņš, jāsaprot „kaitīgā nodarījuma ārējās izpausmes pazīmju kopums, kas tiek realizēts kā prettiesiska uzvedība darbības vai bezdarbības veidā un rada kaitējumu ar Krimināllikumu aizsargātām interesēm vai rada šāda kaitējuma nodarīšanas reālas briesmas (*Krastiņš, 2000*).

Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas objektīvā puse izpaužas noziedzīgi iegūtu finanšu līdzekļu vai citas mantas legalizēšanā. Krimināllikuma 195.panta objektīvās puses konkrētējums ir izklāstīts Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likuma 5.pantā. Tas nosaka, ka noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija ir šādas darbības: 1) noziedzīgi iegūtu līdzekļu pārvēršana citās vērtībās, to atrašanās vietas vai piederības mainīšana, zinot, ka šie līdzekļi ir noziedzīgi iegūti, un ja šīs darbības veiktas nolūkā slēpt vai maskēt līdzekļu noziedzīgo izcelsmi vai palīdzēt citai personai, kura iesaistīta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, izvairīties no juridiskās atbildības; 2) noziedzīgi iegūtu līdzekļu patiesā rakstura, izcelsmes, atrašanās vietas,

izvietojuma, kustības, piederības slēpšana vai maskēšana, zinot, ka šie līdzekļi ir noziedzīgi iegūti; 3) noziedzīgi iegūtu līdzekļu iegūšana īpašumā, valdījumā vai lietojumā, ja šo tiesību rašanās brīdī ir zināms, ka šie līdzekļi ir noziedzīgi iegūti. Par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju ir atzīstamas arī šā panta pirmās daļas 1., 2. un 3. punktā minētās darbības, kad persona apzināti pieļāva, ka līdzekļi ir noziedzīgi iegūti. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija atzīstama arī tad, ja Krimināllikumā paredzētais noziedzīgais nodarījums, kura rezultātā tieši vai netieši ir iegūti šādi līdzekļi, ticis izdarīts ārpus Latvijas Republikas teritorijas un noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas vietā par to ir paredzēta kriminālatbildība (*Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likums, 2011*).

Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas galvenais nolūks ir slēpt un maskēt šo līdzekļu noziedzīgo izcelsmi, pielietojot tādas metodes kā, piemēram, vairākkārtēji pārskaitījumi, vai šo līdzekļu sapludināšana ar citiem finanšu līdzekļiem, vai šo abu metožu apkopojums ar līdzekļu īpašnieka vai valdītāja maiņu.

Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana var notikt, iegādājoties kustamas un nekustamas lietas, noslēdzot pakalpojumu līgumus, slēdzot fiktīvus apdrošināšanas līgumus, organizējot finanšu līdzekļu pārskaitījumus, valūtas maiņu, veicot dažādas darbības ar vērtspapīriem, parādzīmēm, noguldījumu sertifikātiem vai citiem finanšu instrumentiem un veicot jebkārus citus civiltiesiskus darījumus. Visbiežāk noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana notiek, veicot darbības, kas ārēji atbilst likumīgām darbībām. Noziedzīgs raksturs būs tikai tad, ja manta būs iegūta noziedzīga nodarījuma rezultātā. Pretējā gadījumā personas rīcībā nav nozieguma sastāva. Līdz ar to obligāts ir nosacījums konstatēt cēlonisko sakarību starp mantas noziedzīgo izcelsmi un personai inkriminējamām darbībām ar mantu.

Krimināllikuma 195.pantā paredzētajam noziedzīgajam nodarījumam ir formāls sastāvs, jo noziedzīgais nodarījums uzskatāms par pabeigtu no brīža, kad izdarītas kādas no „Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likuma” 5.pantā uzskaitītajām darbībām.

Atbilstoši krimināltiesību teorijai- noziedzīga nodarījuma subjekts ir prettiesisko darbību izdarītājs fiziska un pieskaitāma persona, kas sasniegusi Krimināllikumā paredzēto vecumu un līdz ar to viņu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu ir pamats saukt pie kriminālatbildības (*Krastiņš, 2000*). Likums nosaka, ka Krimināllikuma 195.pantā subjekts var būt jebkura fiziska, pieskaitāma un kriminālatbildību sasniegusi persona, kas izdarījusi noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju.

Ņemot vērā, ka pamats atbildībai par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju ir konkrēts predikatīvais noziegums, var izvirzīt jautājumu par subjektu skaitu – vai predikatīvais noziegums un legalizācija ir viens vienots noziedzīgs nodarījums, t.i., vai personu var saukt pie atbildības par legalizācijas veikšanu, ja predikatīvo noziegumu ir izdarījusi cita persona. Nepareizs ir uzskats, ka legalizāciju var izdarīt tikai tā pati persona, kura izdarījusi predikatīvo noziegumu. Tāpat tiesībpiemērošanas praksē ir nepamatots uzskats, ka, lai personu tiesātu par legalizāciju, jābūt jau spēkā notiesājošam spriedumam par predikatīvo noziegumu.

Lai varētu atzīt, ka notikusi noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija, nav nepieciešams, lai persona pati izdarītu visas darbības, kas vērstas uz noziedzīga mērķa sasniegšanu. Nozieguma izdarīšanā var būt iesaistītas vairākas personas, no kurām katra izdara konkrētas darbības, kas kopumā vērstas uz noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu. Fakts, ka personas izdara atšķirīgas savstarpēji saistītas darbības, neizslēdz iespēju sodīt viņas nevis kā līdzdalībnieces, bet kā nozieguma izdarītājas (*Judins, 2008*).

Ņemot vērā, ka noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācija ir komplicēts nodarījums, kas var ietvert vairākus noziedzīgus posmus, un tā izdarīšanā var būt iesaistīti vairāki cilvēki, sarežģīta var būt nozieguma līdzizdarīšanas norobežošana no līdzdalības tajā. Lai pareizi kvalificētu personas nodarījumu, jāievēro, ka līdzdalībnieki tieši neizdara darbību, kas veido nozieguma objektīvo pusi.

Par Krimināllikuma 195.panta noziedzīgā nodarījuma subjektu, saskaņā ar Krimināllikuma 12.pantu pie atbildības par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju var saukt arī juridiskas personas, kad pie atbildības saucama tā fiziskā persona, kura nodarījumu izdarījusi, rīkodamās individuāli vai kā attiecīgās juridiskās personas koleģiālās institūcijas locekle, balstoties tiesībām pārstāvēt juridisko personu, darboties tās uzdevumā vai pieņemt lēmumus juridiskas personas vārdā, vai īstenodama kontroli juridiskās personas ietvaros vai būdama juridiskās personas dienestā (*Judins, 2008*).

Saistībā ar Krimināllikuma 195.pantā paredzētā nozieguma subjektu nav paredzētas nekādas īpatnības. Tas nozīmē, ka, burtiski interpretējot Krimināllikumā noteikto, pie atbildības pēc minētā panta var saukt ikvienu personu, tai skaitā tādu, kura pati izdarījusi predikatīvo noziegumu. Taču jāņem vērā, ka faktiski par noziedzīga nodarījuma, kas pārsniedz ievērojamu apmēru, veicēju var būt tikai pilngadību sasniegusi persona, jo, ja pat kriminālatbildību sasniegušai personai ir patstāvīga piekļuve finanšu rīkiem, diez vai finanšu iestādes, ļaus pilngadību nesasnēgušai personai veikt ievērojama apmēra finanšu darbības, nepārbaudot nolūku.

Krimināltiesību teorijā par noziedzīga nodarījuma subjektīvo pusi ir teikts sekojošais. Noziedzīga nodarījuma subjektīvās puses saturu atklāj personas psihiskā attieksme pret viņas izdarīto prettiesisko darbību vai bezdarbību un kaitīgajām sekām. Tā ir personas iekšējā attieksme pret ārējā pasaulē objektīvi notiekošo, šajā gadījumā pret personas izraisītajām kaitīgajām izmaiņām ārpus šīs personas – pret viņas aktīvajiem vai pasīvajiem darbības procesiem, kuru rezultātā iestājušās vai varējušās iestāties kaitīgās sekas, un pret pašām šīm sekām (*Krastiņš, 2000*).

Subjektīvās puses pamatpazīme ir vaina, bet tā vainu pilnīgi neatklāj, tāpēc, ka vaina neaptver tos personas iekšējos dzinuļus, kas mudinājuši personu izdarīt noziedzīgo nodarījumu, kā arī nepietiekami atklāj to, ko persona gribējusi sasniegt, izdarot noziedzīgo nodarījumu. Šo vainīgās personas psihiskās attieksmes pusi atklāj motīvs un mērķis (*Krastiņš, 2000*).

Krimināllikuma 195.panta nozieguma subjektīvo pusi raksturo tiešs nodoms. Vainīgais apzinās, ka viņš veic finanšu operācijas vai citus darījumus ar noziedzīgi iegūtiem finanšu līdzekļiem vai citu mantu un vēlas to darīt. Nolūks legalizēt līdzekļus nozīmē, ka personas mērķis ir radīt ilūziju, ka legalizējamie finanšu līdzekļi iegūti likumīgi, nepārkāpjot tiesiskos aizliegumus. Tieši šā mērķa esamība ļauj norobežot analizējamo noziegumu no noziedzīgā kārtā iegūtā patērēšanas, kas nav krimināli sodāma. Kaut gan Krimināllikuma 195.panta dispozīcijā nav tieši norādīts uz nozieguma mērķi, tas ir obligāts un tā nepieciešamību nosaka šī nozieguma būtība. Nozieguma nosaukums un panta dispozīcijā lietotais vārds „legalizācija” skaidri norāda uz personas mērķi panākt, lai nelikumīgais kļūtu par likumīgu (legālu).

Tiešu nodomu raksturo seku paredzēšana un vēlēšanās, to sauc par nodoma augšējo robežu – līmeni, kurā nodoms izteikts visintensīvāk, jo personas attieksme pret visiem noziedzīga nodarījuma objektīvās puses elementiem izpaužas visizteiktāk. Tiešs, nozīmē tāds, kas izpaužas, iedarbojas, ir konstatējams, bez kā cita starpniecības (*Podpriroga, 2006*).

Varšavas Konvencijas 9.panta otrās daļas c punkts nosaka, ka personas subjektīvo pusi, tās noliegšanas gadījumā, var pierādīt arī ar lietas objektīviem faktiskiem apstākļiem. Šī starptautiskā norma nav pretrunā ar Kriminālprocesa prasībām un principiem. Līdz ar to formāla subjektīvās puses noliegšana, pastāvot pietiekamiem pierādījumiem, nevar būt par pamatu faktiskai atbrīvošanai no atbildības. Ir ļoti svarīgi izprast un izvērtēt, ko persona faktiski noliedz, lai secinātu, vai personas rīcībā ir nozieguma sastāvs.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Izpētot starptautiski tiesisko regulējumu, autore noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju skaidro kā noziedzīgā kārtā iegūta īpašuma pārvēršanu par tiesisku vai nodošanu citai personai, nolūkā

slēpt vai maskēt tā noziedzīgo izcelsmi, lai panāktu, ka ieņēmumi, īpašums vai tiesības uz to tikt atzīti par tādiem, kas ir gūti tiesiskā kārtā jeb legāli. Arī praksē gan valstiska, gan starptautiska mēroga tiesas noziedzīgi iegūtus līdzekļus un to legalizāciju skaidro analogi, - tas ir jebkāds ekonomisks ieguvums, kas tieši vai netieši gūts, izdarot noziedzīgu nodarījumu; tas var būt jebkāda veida īpašums, un ietver tiešu noziedzīgi iegūtu līdzekļu turpmāku vai atkārtotu ieguldīšanu vai pārveidošanu, lai gūtu jebkādas vērtīgus labumus.

2. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, kā sekundāro noziedzīgo nodarījumu, būtu jāpieskaita pie vairākobjektu noziedzīgajiem nodarījumiem. Autore par noziedzīgā nodarījuma galveno tiešo objektu piedāvā atzīt tautsaimniecības intereses finanšu un kredīta jomā, normatīvajos aktos noteikto finanšu līdzekļu un citas mantas aprites kārtību, un kā papildus tiešo objektu – jurisdikcijas intereses, proti, noziedzīgu nodarījumu atklāšanas un sodīšanas intereses.
3. Noziedzīgi iegūtu finanšu līdzekļu vai citas mantas legalizēšanas objektīvā puse var izpausties, pirmkārt, noziedzīgi iegūtas mantas „iepludināšanā” legālajā biznesā (noziedzīgā nodarījuma izdarītājs darbojies nolūkā gūt peļņu), otrkārt, kā noziedzīgo darbību turpināšana (noziedzīgā nodarījuma izdarītājs darbojies nolūkā sekmēt tālākas kriminālas darbības izdarīšanu).
4. Attiecībā uz Krimināllikuma 195.pantā ietvertā noziedzīgā nodarījuma subjekta izpratni, jāsecina, ka tā kopumā ir vienveidīga, likums nosaka, ka minētajā pantā ietvertā noziedzīgā nodarījuma subjekts var būt ikviena fiziska, pieskaitāma un kriminālatbildības vecumu sasniegusi persona, kas izdara noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju. Taču faktiski jāatzīst, ka finanšu darījumos, kuri pārsniedz ievērojamu apmēru subjekts var būt tikai pilngadību sasniegusi persona.
5. Krimināllikuma 195.pantā ietvertā noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse ir darbība (vai bezdarbība), nolūkā slēpt vai maskēt finanšu līdzekļu vai citas mantas noziedzīgo izcelsmi. Ja persona veic darbības ar noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem bez nolūka slēpt vai maskēt šo līdzekļu noziedzīgo izcelsmi, tā nav saucama pie kriminālatbildības pēc Krimināllikuma 195.panta. Personas subjektīvo pusi, tās noliegšanas gadījumā, var pierādīt arī ar lietas objektīvajiem faktiskajiem apstākļiem. Līdz ar to formāla subjektīvās puses noliegšana, pastāvot pietiekamiem pierādījumiem, nevar būt par pamatu faktiskai personas atbrīvošanai no kriminālatbildības. Lai secinātu, vai personas rīcībā ir nozieguma sastāvs ir jāizprot un jāizvērtē ko persona noliedz – zināšanu par līdzekļu izcelsmi, darījuma veikšanu vai nolūku legalizēt.

Izmantotie avoti un literatūra

1. *Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību* (15.11.2000.). Apvienoto Nāciju Organizācijas starptautisks dokuments <https://m.likumi.lv/doc.php?id=25089>, sk. 15.04.2020.
2. *Krimināllikums* (17.06.1998.). LR likums <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums>, sk. 12.04.2020.
3. *Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likums* (20.07.2008.). LR likums ar groz. līdz 30.06.2020. <https://likumi.lv/doc.php?id=178987>, sk. 15.04.2020.
4. *Starptautiskā konvencija par cīņu pret terorisma finansēšanu* (09.12.1999.). Apvienoto Nāciju Organizācijas starptautisks dokuments <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-likumi/id/1419>, sk. 14.04.2020.
5. Eiropas Savienības Tiesas 2020.gada 19.marta spriedums lietā Nr. C-234/18. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=224581&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=10435862>, sk. 14.07.2020.
6. FATF Standarts (2003). *FATF 40 Recommendations*. Retrieved 16.04.2020 from <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/FATF%20Standards%20-%202040%20Recommendations%20rc.pdf>
7. Judins, A. (22.01.2008). Kriminālatbildība par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu. *Jurista Vārds*, 3.
8. Juriss, J. (2012). *Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana*. [Promocijas darbs]. Rīga: Latvijas Universitāte.
9. Krastiņš, U. (2000). *Noziedzīgs nodarījums*. Rīga: Tiesu namu aģentūra. 259 lpp.
10. Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. (2003). *Krimināllikuma zinātniski – praktiskais komentārs. 2. sevišķā daļa*. Rīga: „AFS”. 265 lpp.

11. Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. (2008). *Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums*. Rīga: Tiesu namu aģentūra. 504 lpp.
12. Latvijas Republikas Krimināllietu departamenta Senāta 2020.gada 27.marta lēmums lietā Nr. 15830008614. [file:///D:/Users/istrelca01/Downloads/Anonimizets_nolemums_409062%20\(1\).pdf](file:///D:/Users/istrelca01/Downloads/Anonimizets_nolemums_409062%20(1).pdf), sk. 14.07.2020.
13. Lieljuksis, A. (2007). *Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošana*. Rīga: SIA P&Ko. 379 lpp.
14. Podpriroga, D. (2006). *Vainas noteikšana krimināltiesībās*. Rīga: Biznesa augstskola Turība. 112 lpp.
15. Zvejniece, R. (12.08.2008.). Diskusija par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu. *Jurista vārds*, 30.
16. Кернер, Х., Дах, Э. (1996). *Отмывание денег. Путеводитель по действующему законодательству и юридической практике*. Москва: Международные отношения. 236 с.

Summary

Money laundering is a large - scale problem which, as Internet related technologies develop, is rapidly expanding, increasing criminal world activities and increasing large international groups and organisations dealing with money laundering or other property laundering. That is why this problem is so current today.

In order to allow the concept of the criminal offence to give sufficient reference to the illegality and severity of the offence, it should include a set of features that are common to all criminal offences and at the same time enable it to be used in identifying the composition of each particular criminal offence in the acts or omissions of the perpetrator.

The object of money laundering is the interests of the economy, where economic and judicial interests can be considered in addition to direct objects. The objective side of the criminal offence provided for in Article 195 of the Criminal law shall take the form of concrete action, namely the legalization of proceeds committed with a view to concealing or masking the criminal origin of financial means or other property (this is the moment with is very important in the qualification of the criminal offence). The subject of this offence is general, but it can be noted that money laundering can be committed by both a person who has acquired these criminal assets as a result of the acts of a predicative offence and by a person who legalized these proceeds, only knowing that they were acquired as a result of an anti-imperial offence, but did not do so by himself predicated criminal offence. The subjective side of the criminal offence envisaged is characterized by direct intent. The perpetrator is aware that he is conducting financial operations or other transactions in criminally acquired financial means or other property and wants to do so.